

Клименко Анястасія Леонідівна
аспірант Науково-дослідного Інституту правового забезпечення
інноваційного розвитку
Національної академії правових наук України

Науковий керівник:
Прилипко Сергій Миколайович
доктор юридичних наук, професор, академік НАПрН України,
заслужений діяч науки і техніки України,
член Вищої кваліфікаційної комісії суддів України

РЕАЛІЗАЦІЯ ПРИНЦИПІВ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ

Численність наукових робіт щодо принципів права соціального забезпечення, свідчить, що тема була і є актуальною. Чіткого визначення переліку вказаних принципів на сьогоднішній день немає, але спостерігається тенденція щодо розширення переліку принципів соціального забезпечення у зв'язку із інтеграцією України в європейській простір, де соціальні права людини і громадянина є пріоритетними.

Загалом термін «принцип» походить від латинського слова «*principium*», що означає початок, основу. В теорії права під принципами розуміють основні засади, вихідні ідеї, що характеризують зміст права, його закономірності та призначення в суспільстві. Принцип за своєю сутністю є узагальненням відображенням об'єктивних закономірностей розвитку суспільства. Саме універсальність, загальноназначуєність та вища імперативність, що притаманні принципам, зумовлюють їх особливу роль у структурі права [1, с. 123].

Протягом першої половини ХХ століття принципи організації соціального захисту були упроваджені в усіх цивілізованих державах світу. На цьому етапі розвитку ринкової економіки держава не може забезпечити справедливий розподіл доходів. А це призводить до того, що частина населення опиняється за межею бідності, у так званих складних життєвих обставинах. Цим і породжується потреба у соціальному захисті населення та збільшенні ролі держави у вирішенні деяких соціальних питань [2, с. 6].

У вітчизняних наукових працях зустрічається безліч трактувань поняття «соціальний захист». Е.М. Лібанова вважає, що соціальний захист населення – це матеріальне забезпечення всіх без винятку громадян не нижче соціальних нормативів та забезпечення гідних умов проживання [3, с. 12]. Соціальний захист передбачає певний рівень матеріальної забезпеченості, тобто підтримку доходів, захист добробуту; тому в Україні соціальний захист – це система відносин між державою, господарськими структурами, з одного боку, та

громадянами – з іншого, у процесі яких за рахунок частини валового внутрішнього продукту утворюються та використовуються фонди фінансових ресурсів для матеріального забезпечення й обслуговування окремих категорій та груп громадян.

Принцип всебічності (універсальності) соціального захисту розуміється як надання такого захисту у всіх випадках настання соціальних ризиків. За законодавством України визнаються і підлягають захисту всі соціальні ризики з тих, що визнаються такими у міжнародних правових актах: хвороба, безробіття, досягнення пенсійного віку, інвалідність від загального захворювання, трудове каліцтво, професійна хвороба, материнство, необхідність догляду за малолітніми дітьми, втрата годувальника тощо. Ці соціальні ризики вважаються «традиційними» для всіх держав світу [4, с. 115]. Принцип рівності прав і можливостей та заборона дискримінації. Згідно з Конституцією України громадяни мають рівні конституційні права і свободи та є рівними перед законом. Ці конституційні засади є основою для визнання принципу рівностей у праві соціального захисту [5].

Заборона дискримінації як принцип права, а зокрема права соціального захисту, проголошений на міжнародному і національному рівнях. Конституція України у ст. 24 встановлює, що не може бути привілеїв чи обмежень за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками [5]. Принцип незменшуваності змісту та обсягу соціальних виплат та послуг при прийнятті нових законів випливає з конституційної норми ст. 22, яка проголошує, що права людини і громадянина, закріплені Конституцією України, не можуть бути скасовані, а при прийнятті нових законів або внесенні змін до чинних законів не допускається звуження змісту та обсягу наявних прав і свобод. Водночас цей принцип досить часто порушується у законодавстві щодо соціального захисту. Як правило, при прийнятті закону України про державний бюджет на відповідний рік зупиняється дія значного числа законів у частині виплат із бюджету на соціальні потреби. При цьому не вносяться зміни до тих законів, які передбачають право на певні пільги або соціальні виплати [5]. Принцип державної гарантованості встановлених прав у сфері соціального захисту вимагає не лише його проголошення на рівні закону, а й створення реального юридичного механізму його здійснення. Має бути конкретно зазначено в нормі закону, у яких випадках і за яких умов держава бере на себе безпосереднє фінансування встановлених соціальних виплат. При цьому має бути визначено розмір покриття і конкретні зобов'язані суб'єкти (відповідні органи державно-

влади). З урахуванням вищезазначеного слід цілком погодитись із думкою Н.А. Балгачеевої стосовно того, що сучасна система принципів організації соціального захисту населення має відповідати ще й принципам: – правової забезпеченості та стабільності, що досягається за рахунок розробки й ухвалення пакету нових законодавчих та інших нормативно-правових актів, а також внесення необхідних змін і доповнень у чинну нормативно-правову базу надання соціальної допомоги; – фінансової забезпеченості, достатності та стійкості для задоволення основних базових потреб населення в соціальному забезпеченні, відшкодування втраченого заробітку (доходу), що досягається за рахунок обов'язкової участі всіх членів суспільства у фінансуванні соціального забезпечення (принцип солідарності), розширення переліку суб'єктів здійснення соціальної допомоги, зміни умов, принципів і джерел їх фінансування, забезпечення найбільш повного, доцільного і прозорого використання бюджетних коштів; – керованості, що досягається за рахунок чіткого розмежування функцій, повноважень, відповідальності й ресурсного забезпечення різних суб'єктів, створення відповідної матеріальної, інформаційної та кадрової баз; – наукової обґрунтованості, що досягається за рахунок застосування експериментально відпрацьованих нормативів і стандартів, соціальних технологій, вироблених з урахуванням позитивного вітчизняного і міжнародного досвіду [6, с. 304–305].

Отже, система соціального захисту в Україні безперечно набула рис, характерних для соціального захисту в країнах з ринковою економікою, але все ж на сьогодні вона продовжує зберігати окремі риси старої системи і за своїми параметрами ще не відповідає стандартам соціального захисту країн ЄС, а її реформування не має достатнього системного та цілеспрямованого характеру. У свою чергу, наслідками юридичних фактів за правом соціального захисту є: 1) настання в особи видової (галузевої) дієздатності (є наслідком одиначного простого юридичного факту – соціального ризику); 2) набуття видового (галузевого) правового статусу (є наслідком одного юридичного факту або їхньої сукупності: соціального ризику та юридичних фактів, що є додатковими правовими умовами реалізації особою права на соціальне забезпечення або впливають на його обсяг); 3) реалізація суб'єктом права суб'єктивних юридичних прав та обов'язків – виникнення та динаміка галузевих правовідносин: є наслідком сукупності юридичних фактів. Право на соціальний захист, проголошене в Конституції України, є елементом правового статусу людини і входить до змісту її правоздатності. Суб'єктивне ж право на одержання певного виду соціальної допомоги існує винятково в матеріальному правовідношенні по соціальному забезпеченню, що виникає на підставі норм поточного законодавства. Тому гарантією проголошеного

в Конституції України права на соціальне забезпечення є формування поточного законодавства, що передбачає підстави виникнення правовідносин по наданню конкретного виду допомоги, створенню системи органів соціального забезпечення тощо.

Список використаних джерел:

1. Теорія держави і права: [підручник] / за ред. О.В. Петришина. – Х. : Право, 2014. – 123с.
2. Ярошенко І.С. Право соціального забезпечення : [навч. посіб.] / І.С. Ярошенко. – К. : КНЕУ, 2005. – 232 с
3. Лібанова Е.М. Бідність: визначення, критерії та показники / Е.М. Лібанова // Україна: аспекти праці. – 1997. – № 7. – С. 4-9
4. Болотіна Н.Б. Право соціального захисту: становлення і розвиток в Україні / Н.Б. Болотіна. – К., 2005. – 381 с
5. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – №30. – Ст. 141
6. Балтачєєва Н.А. Напрями системної трансформації соціальної політики в Україні / Н.А. Балтачєєва // Економіст. – 2012. – № 8. – С. 29-32.
7. Загальна декларація прав людини: Міжнародний документ від 10 грудня 1948 р. // Офіційний вісник України. – 2008. – № 93. – С. 89. – Ст. 3103
8. Лагутін В. Д. Людина та економіка: соціоекономіка : навч. посіб. для вузів / В. Д. Лагутін. – К.: Просвіта, 1996. – 358 с.
9. Сташків Б. І. Теорія права соціального забезпечення: навч. посіб. / Б. І. Сташків. – К.: Знання, 2005. – 405 с
10. Трудове право України: підручник / С. М. Прилипко, В. В. Жернаков, О. М. Ярошенко та ін.; під ред. В. В. Жернакова. – Х. : Право, 2012. – 496 с.
11. Лободіна З. М. Бюджетне фінансування соціального захисту в Україні / З. М. Лободіна // Вісн. ТНЕУ. – 2014. – №3. – С. 7-19.

Коваль Віталій Олександрович
*студент 3-го курсу соціально-правового факультету
Національного університету «Одеська юридична академія»*

*Науковий керівник:
Андронова Вікторія Артурівна
кандидат юридичних наук, доцент кафедри трудового права та
права соціального забезпечення
Національного університету «Одеська юридична академія»*

**ПОРЯДОК ТА УМОВИ ПРИЗНАЧЕННЯ ПЕНСІЇ ПО
ВТРАТІ ГОДУВАЛЬНИКА
ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ**

Право на пенсійне забезпечення у зв'язку з втратою годувальника є частиною конституційного права громадян на соціальний захист.